

Πρόσληψη προσωπικού βοηθού με ηλικιακό κριτήριο για άτομα με αναπηρία

Ο καθορισμός ηλικιακού ορίου κατά την πρόσληψη προσωπικού βοηθού βάσει των θεμιτών επιθυμιών των ατόμων με αναπηρία συνάδει με το άρθρο 2 παρ. 5 της Οδηγίας 2000/78/EK

ιση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία – άρθρο 2 παρ. 5 Οδηγίας 2000/78/EK – απαγόρευση διακρίσεων λόγω ηλικίας – άρθρο 19 Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία – ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην κοινότητα – άρθρο 26 Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των ατόμων με αναπηρία – υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας σε άτομα με αναπηρία – προσφορά θέσης εργασίας με καθορισμό ελάχιστου και μέγιστου ορίου ηλικίας του προς πρόσληψη προσώπου – συνεκτίμηση των επιθυμιών και των συμφερόντων του ατόμου με αναπηρία

ΔΕΕ C-518/22, AP Assistenzprofis, 07.12.2023, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: A. Prechal, Εισηγήτρια: M.L. Arastey Sahún, Γεν. Εισαγγελέας: J.R. de la Tour, ECLI:EU:C:2023:956 – Προδικαστική παραπομπή

Στο πλαίσιο της από 07.12.2023 απόφασης, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξέτασε αν η θέση ηλικιακού ορίου κατά την πρόσληψη προσωπικού βοηθού για άτομο με αναπηρία βάσει υποκειμενικών του επιθυμιών συνιστά αδικαιολόγητη διακριτική μεταχείριση λόγω ηλικίας.

Η εταιρεία AP Assistenzprofis παρέχει υποστηρικτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες σε άτομα με αναπηρία, προκειμένου τα τελευταία να μπορούν να διαχειρίζονται με αυτονομία και ανεξαρτησία την καθημερινή τους ζωή. Τον Ιούλιο του 2018, δημοσίευσε μια προσφορά θέσης εργασίας, κατά την οποία η Α., φοιτήτρια ηλικίας 28 ετών, αναζητούσε γυναίκες βοηθούς, κατά προτίμηση ηλικίας μεταξύ 18 και 30 ετών, για συνδρομή σε όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής.

Η J.M.P., γεννηθείσα το 1968, εξεδήλωσε ενδιαφέρον για την εν λόγω θέση, αλλά η αίτησή της απερρίφθη από την AP Assistenzprofis. Κατόπιν ανεπιτυχών προσπαθειών εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς, η J.M.P. άσκησε αγωγή κατά της AP Assistenzprofis ενώπιον του δικαστηρίου εργατικών διαφορών Κολωνίας, ζητώντας αποζημίωση για διακριτική μεταχείριση λόγω ηλικίας δυνάμει του άρθρου 15 παρ. 2 του AGG.

Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκανε δεκτή την αγωγή και η AP Assistenzprofis προσέβαλε την εν λόγω απόφαση ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου εργατικών διαφορών Κολωνίας, το οποίο και έκανε δεκτή την έφεση. Ακολούθως, η J.M.P. άσκησε αναίρεση κατά της τελευταίας απόφασης ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών της Γερμανίας.

Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το άρθρο 2 παρ. 5, το άρθρο 4 παρ. 1, το άρθρο 6 παρ. 1 και/ή το άρθρο 7 της Οδηγίας 2000/78/EK, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των διατάξεων του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: Χάρτης) καθώς και του άρθρου 19 της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (εφεξής: Σύμβαση) δικαιολογεί άμεση δυσμενή διάκριση λόγω ηλικίας κατ' εφαρμογήν εθνικής νομοθεσίας προβλέπουσας τη συνεκτίμηση των ατομικών επιθυμιών των προσώπων που δικαιούνται την παροχή υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας λόγω αναπηρίας.

Εισαγωγικά, το Δικαστήριο υπάγει την επίμαχη υπόθεση ως αφορώσα διαδικασία πρόσληψης προσωπικού βοηθού στην κανονιστική εμβέλεια του άρθρου 3 παρ. 1 στοιχ. α' της Οδηγίας 2000/78/EK. Διαπιστώνει δε ότι εν προκειμένω υφίσταται άμεση διάκριση λόγω ηλικίας κατά την έννοια του άρθρου 2 παρ. 2 στοιχ. α' της Οδηγίας 2000/78/EK, καθότι η αίτηση υποψηφιότητας της J.M.P. απερρίφθη λόγω της ηλικίας της. Ως εκ τούτου, πρέπει να ελεγχθεί αν η κρινόμενη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας δύναται να δικαιολογηθεί βάσει της Οδηγίας 2000/78/EK.

Ακολούθως, διευκρινίζεται ότι το άρθρο 2 παρ. 5 της Οδηγίας 2000/78/EK δεν θίγει τα μέτρα μιας εθνικής νομοθεσίας που κρίνονται αναγκαία για την ασφάλεια, την προάσπιση της τάξης

και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας και των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων σε μια δημοκρατική κοινωνία. Επί της ουσίας, το εν λόγω άρθρο 2 παρ. 5 εισάγει παρέκκλιση από την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, εξ ου και πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά.

Στην προκειμένη περίπτωση, σε ένα πρώτο στάδιο εξετάζεται αν οι επίμαχες διατάξεις του άρθρου 8 παρ. 1 του SGB IX, σε συνδυασμό με το άρθρο 33 του SGB I, που εισάγουν διαφορετική μεταχείριση, εναρμονίζονται με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 5 της Οδηγίας. Διερευνώντας το ζήτημα αυτό, διαπιστώνεται ότι η εν λόγω νομοθεσία επιτρέπει, ή ακόμη και υποχρεώνει, με αρκούντως σαφείς όρους, τους παρόχους υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, αφενός, να σέβονται τις προσωπικές επιθυμίες των ατόμων με αναπηρία κατά τη διαμόρφωση της παρεχόμενης προσωπικής βοήθειας, όπως η ηλικία του προσωπικού βοηθού, αφετέρου, να λαμβάνουν ατομικά μέτρα εφαρμογής της εν λόγω νομοθεσίας βάσει των προρρηθεισών επιθυμιών, όπως είναι το μέτρο πρόσληψης προσωπικού βοηθού με ηλικιακό κριτήριο. Σύμφωνα με τα ανωτέρω και υπό την επιφύλαξη εξακρίβωσης στην οποία οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, η επίμαχη στην κύρια δίκη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας εμπίπτει στην έννοια του άρθρου 2 παρ. 5 της Οδηγίας 2000/78/EK.

Δεύτερον, τίθεται επί τάπητος αν το κρινόμενο μέτρο επιδιώκει τον σκοπό της «προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων» σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 5 της Οδηγίας. Συναφώς, υπογραμμίζεται ότι η υπό κρίση νομοθεσία αποσκοπεί στην προστασία του αυτοπροσδιορισμού των ατόμων με αναπηρία, διασφαλίζοντας το δικαίωμά τους να εκφράζουν τις επιθυμίες τους και να προβαίνουν σε ελεύθερες επιλογές ως προς τις υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας, δεδομένου ότι οι υπηρεσίες αυτές αφορούν όλους τους τομείς της ζωής και εισδύουν βαθιά στην προσωπική και ιδιωτική σφαίρα τους. Ούτως, προστατεύεται το δικαίωμα των ατόμων αυτών να οργανώνουν τις συνθήκες διαβίωσής τους κατά τον πλέον αυτόνομο και ανεξάρτητο δυνατό τρόπο. Ο ως άνω σκοπός εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2 παρ. 5 της Οδηγίας 2000/78/EK.

Επιπρόσθετα, το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού των ατόμων με αναπηρία συνεπάγεται κατ' ανάγκη τη δυνατότητα των τελευταίων να καθορίζουν τα κριτήρια επιλογής του προσωπικού βοηθού τους και την ενεργό συμμετοχή τους στη διαδικασία πρόσληψης του προσώπου αυτού. Στο πλαίσιο αυτό, το προαναφερθέν δικαίωμα έκφρασης επιθυμιών και ελεύθερης επιλογής συγκεκριμενοποιεί το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να επωφελούνται μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία τους, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξή τους και τη συμμετοχή τους στον βίο της κοινότητας, όπως θεσπίζεται στο άρθρο 26 του Χάρτη. Παράλληλα, επισημαίνεται ότι ο σεβασμός του αυτοπροσδιορισμού των ατόμων με αναπηρία ανάγεται σε κατοχυρωμένο στο άρθρο 19 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών σκοπό, η δε Οδηγία πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να ερμηνεύεται κατά τρόπο σύμφωνο με την εν λόγω Σύμβαση.

Τρίτον, τίθεται υπό διερεύνηση εάν η επίμαχη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας απορρέει από μέτρο αναγκαίο για την προστασία του δικαιώματος του οικείου ατόμου με αναπηρία στον αυτοπροσδιορισμό κατά την παροχή υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 5 της Οδηγίας. Στην κρινόμενη υπόθεση, η προτίμηση συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας εξυπηρετεί την ατομική ανάγκη της Α. να λάβει προσωπική βοήθεια για συμπαράσταση σε όλους τους τομείς της καθημερινής κοινωνικής ζωής της ως φοιτήτριας ηλικίας 28 ετών, προάγοντας τον σεβασμό του δικαιώματός της στον αυτοπροσδιορισμό κατά την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, καθότι ευλόγως αναμένεται ότι ένα πρόσωπο που ανήκει στην ίδια ηλικιακή ομάδα με το άτομο με αναπηρία θα ενταχθεί ευκολότερα στο προσωπικό, κοινωνικό και πανεπιστημιακό περιβάλλον του τελευταίου. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης, απορρέει από μέτρο αναγκαίο για την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων, κατά την έννοια του άρθρου 2 παρ. 5 της Οδηγίας 2000/78/EK, πάντα υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο.

Βάσει των ανωτέρω, το Δικαστήριο κατέληξε ότι το άρθρο 2 παρ. 5 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ, ερμηνεύόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 26 του Χάρτη και του άρθρου 19 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, δεν αντιτίθεται στην πρόσληψη προσωπικού βοηθού με ηλικιακό κριτήριο, κατ' εφαρμογήν εθνικής νομοθεσίας προβλέπουσας τη συνεκτίμηση των ατομικών επιθυμιών των προσώπων που, λόγω αναπηρίας, δικαιούνται την παροχή υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, υπό τον όρο ότι το μέτρο αυτό είναι αναγκαίο για την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

Παρατηρήσεις

Λυδία Παπαγιαννοπούλου*

I. Εισαγωγή

Στους ευρωπαϊκούς κόλπους έχουν συντελεστεί σημαντικές προσπάθειες για την ύφανση ενός συνεκτικού κανονιστικού πλέγματος για την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Ήδη από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ αντανακλάται η ευαισθητοποίηση της ΕΕ προς τα άτομα με αναπηρίες, χτίζοντας τα θεμέλια για τη διαμόρφωση ενός ισχυρού πλαισίου. Στο εγχείρημα αυτό, καθοριστικός είναι ο ρόλος που διαδραματίζει το Δικαστήριο της ΕΕ, το οποίο καλείται συχνά να εξετάσει υποθέσεις που άπτονται των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και με τις δικαιοδοτικές του κρίσεις ενδυναμώνει έτι περαιτέρω την προστασία αυτών των ατόμων, όπως στην υπό σχολιασμό απόφαση.

II. Νομοθετικό ψηφιδωτό για την προστασία των ατόμων με αναπηρία

Επιχειρώντας μια σκιαγράφηση των κύριων νομοθετημάτων, στο άρθρο 19 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ (εφεξής: ΣΛΕΕ) ανευρίσκεται η βασική νομιμοποιητική βάση της αρμοδιότητας της ΕΕ στο πεδίο της αντιμετώπισης των διακρίσεων λόγω αναπηρίας, ενώ στο άρθρο 10 ΣΛΕΕ θεσπίζεται η ανάγκη της Ένωσης να καθορίζει και να εφαρμόζει τις πολιτικές και τις δράσεις της με πυξίδα την καταπολέμηση διακρίσεων λόγω αναπηρίας. Παράλληλα, στον Χάρτη¹ κατοχυρώνεται η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας (άρθρο 21)² και το δικαίωμα των ατόμων στον αυτοπροσδιορισμό (άρθρο 26)^{3,4}. Αξίζει να σημειωθεί ότι η τελευταία διάταξη, που απασχόλησε και το Δικαστήριο στην υπό σχολιασμό απόφαση, καθιερώνει, αφενός, μια κατευθυντήρια γραμμή για την άσκηση ενωσιακής πολιτικής, αφετέρου, ένα κριτήριο για την ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου, δίχως όμως να παράγει άμεσο αποτέλεσμα⁵.

Βασικός σταθμός στην προσπάθεια περιφρούρησης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία υπήρξε η προσχώρηση της ΕΕ στη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία⁶. Πρόκειται για μια σύμβαση - ορόσημο που θεσπίζει το κοινωνικό μοντέλο αναπηρίας, διακηρύσσοντας στο Προοίμιο ότι «η αναπηρία προκύπτει από την αλληλεπίδραση μεταξύ των ατόμων με αναπηρία και των συμπεριφορικών και περιβαλλοντικών εμποδίων που εμποδίζουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία σε ίση βάση με τους

* ΜΔΕ, Δικηγόρος, Υπότροφος «Δ. Ευρυγένη», ΚΔΕΟΔ

¹. Γ. ΣΑΦΟΥΡΗΣ, Η προστασία που παρέχει ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στα άτομα με αναπηρία, ΔιΔικ, 2022, σσ. 27-30.

². M. BELL, The Right to Equality and Non-Discrimination, σε: T. Hervey / J. Kenner (eds), Economic and Social Rights under the EU Charter of Fundamental Rights: A Legal Perspective, Hart Publishing, 2006, σσ. 91 και 97 επ., Επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, OJ 2007 C 303/02.

³. C. O'BRIEN, Article 26 – Integration of Persons with Disabilities, σε: S. Peers ... [et al.] (eds), The EU Charter of Fundamental Rights: a Commentary, Hart Publishing, 2014, σσ. 709-748 (σ. 713).

⁴. D. FERRI, The Unorthodox Relationship between the EU Charter of Fundamental Rights, the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Secondary Rights in the Court of Justice Case Law on Disability Discrimination, European Constitutional Law Review, 2020, σσ. 275-305 (σ. 276).

⁵. B. ΤΖΩΡΤΖΗ, σε: Β. Σκουρή (επιμ.), Συνθήκη της Λισσαβόνας, εκδ. Σάκκουλα, 2020, σ. 2207.

⁶. Εγκρίθηκε με την Απόφαση 2010/48 της 26ης Νοεμβρίου 2009, ΕΕ 2010 L 23/35.

άλλους»⁷. Ανάγεται δε σε αναπόσπαστο μέρος της δικαιικής έννομης τάξης⁸. Ιδίως το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό κατοχυρώνεται στο άρθρο 19 της Σύμβασης, κατά το οποίο όλα τα άτομα με αναπηρία πρέπει να διαβιούν με τον πλέον ανεξάρτητο τρόπο και να ενσωματώνονται στο κοινωνικό σύνολο, έχοντας την πλήρη ελευθερία της επιλογής και ελέγχου της ζωής τους.

Ένα ακόμα εμβληματικό νομοθέτημα είναι η Οδηγία 2000/78/EK⁹, της 27ης Νοεμβρίου 2000, που σηματοδοτεί την πρώτη νομοθετική παρέμβαση της ΕΕ για την εξάλειψη των διακρίσεων λόγω αναπηρίας¹⁰. Η ρυθμιστική εμβέλεια της εν λόγω Οδηγίας εκτείνεται στην πρόσβαση στην απασχόληση, τις συνθήκες εργασίας και την πρόσβαση στην επαγγελματική κατάρτιση και την ένταξη τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα¹¹. Δεδομένου ότι, βάσει του προσαρτήματος στο παράρτημα II της 2010/48 Αποφάσεως, η Οδηγία 2000/78/EK περιλαμβάνεται στις πράξεις της Ένωσης που αναφέρονται σε ζητήματα που διέπονται από τη Σύμβαση του ΟΗΕ όσον αφορά τον τομέα της ανεξάρτητης διαβίωσης και κοινωνικής ένταξης, της εργασίας και της απασχολήσεως, η εν λόγω Οδηγία πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να ερμηνευθεί κατά τρόπο σύμφωνο με την εν λόγω Σύμβαση¹².

Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι η προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία εκπηγάζει από πολυάριθμες κοιτίδες, που βρίσκονται σε διαφορετικούς βαθμούς ιεραρχίας, διαμορφώνοντας με τον τρόπο αυτό ένα πολυπρισματικό ρυθμιστικό πλαίσιο.

III. Ο Χάρτης και η Σύμβαση του ΟΗΕ ως ερμηνευτικά εργαλεία της Οδηγίας 2000/78/EK

Οι προσπάθειες της ΕΕ να προασπίσει τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία ενδυναμώνονται έτι περαιτέρω από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο ενωσιακός δικαστής έχει ασχοληθεί πλειστάκις με υποθέσεις αφορώσες τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, ιδίως δε με ζητήματα που αναφύονται στο πλαίσιο της Οδηγίας 2000/78/EK. Στην προσπάθεια θεμελίωσης του δικανικού συλλογισμού του ενόψει του ως άνω πολυεπίπεδου πλαισίου, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφενός, η επιλογή των ερμηνευτικών εργαλείων, και δη του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και της Σύμβασης του ΟΗΕ, που αξιοποιεί ο ενωσιακός δικαστής, αφετέρου, η σχέση που εξελίσσεται μεταξύ αυτών.

Από τη μία πλευρά, παρατηρείται σε αδρές γραμμές ότι το Δικαστήριο παρουσιάζει μια απροθυμία να καταφύγει στον Χάρτη ως σημείο αναφοράς για την ερμηνεία της Οδηγίας 2000/78/EK σε τέτοιας υφής υποθέσεις, ίσως λόγω του περιορισμένου πεδίου εφαρμογής του. Μάλιστα, πριν από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας, το Δικαστήριο δεν επικαλούνταν καθόλου τις διατάξεις του Χάρτη¹³. Μετά τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της

⁷. Προοίμιο παρ. (ε) της Σύμβασης.

⁸. ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-335/11 και C-337/11, *HK Danmark*, 11.04.2013, ECLI:EU:C:2013:222. Βλ. L. WADDINGTON, *The European Union*, σε: L. Waddington / A. Lawson (eds), *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Practice. A Comparative Analysis of the Role of Courts*, Oxford University Press, 2018, σ. 131.

⁹. Οδηγία 2000/78/EK του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, ΕΕ 2000 L 303/16.

¹⁰. Α. ΡΩΞΑΝΑ, *Οι εξελίξεις της νομολογίας των ευρωπαϊκών και των εθνικών διοικητικών δικαστηρίων στο πεδίο της προστασίας των ατόμων με αναπηρία*, *ΔιΔικ*, 2022, σσ. 11-20.

¹¹. Δ. ΖΕΡΔΕΛΗΣ, *Εργατικό Δίκαιο*, 5η έκδ., εκδ. Σάκκουλα, 2022, σ. 454.

¹². ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-335/11 και C-337/11, *HK Danmark*, ό.π., σκ. 31-32. Βλ. και ΔΕΕ C-363/12, Ζ., 18.03.2014, ECLI:EU:C:2014:159, σκ. 75.

¹³. ΔΕΚ C-303/06, *Coleman*, 17.07.2008, ECLI:EU:C:2008:415 και ΔΕΚ C-13/05, *Chacón Navas*, 11.07.2006, ECLI:EU:C:2006:456.

Λισσαβώνας, το Δικαστήριο ξεκίνησε να επικαλείται τον Χάρτη, χωρίς όμως καταρχήν να διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση της κρίσης του Δικαστηρίου^{14,15}.

Από την άλλη πλευρά, η Σύμβαση του ΟΗΕ χρησιμοποιείται κατά κόρον ως σημείο αναφοράς για την εξέταση τέτοιων υποθέσεων. Ήδη στην πρώτη απόφαση μετά την εγκόλωση της Σύμβασης στο ενωσιακό δίκαιο, στην *HK Danmark*, το Δικαστήριο ερμήνευσε την Οδηγία 2000/78/ΕΚ κατά τρόπο που να συνάδει με τη Σύμβαση, παραλείποντας παντελώς την επίκληση του Χάρτη¹⁶. Στην ίδια γραμμή κινήθηκε και σε μεταγενέστερες αποφάσεις¹⁷.

Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι ο Χάρτης, μια πηγή δικαίου της ΕΕ που εντάσσεται στην ανώτατη βαθμίδα της ιεραρχίας της ευρωπαϊκής δικαιοταξίας¹⁸, ασκεί αρκετά περιορισμένη επιρροή στη σχετική νομολογία του ΔΕΕ, εν αντιθέσει με τη Σύμβαση, που ανήκει σε κατώτερη ιεραρχικά θέση και αποτελεί τον βασικό άξονα του δικαστικού συλλογισμού, παρότι θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί και τις διατάξεις του Χάρτη.

Ωστόσο, αναδύεται διστακτικά η τάση του Δικαστηρίου να εξετάζει τις σχετικές υποθέσεις επί τη βάση του Χάρτη και της Σύμβασης συνδυαστικά¹⁹. Προς την κατεύθυνση αυτή κινήθηκε και η υπό σχολιασμό απόφαση. Κατόπιν μνείας του Χάρτη στο προδικαστικό του ερώτημα από το εθνικό δικαστήριο, το ΔΕΕ χτίζει τον συλλογισμό του με έρεισμα τη Σύμβαση και τον Χάρτη, χωρίς όμως να ασχολείται επισταμένως με το περιεχόμενο των σχετικών διατάξεων. Επομένως, με την υπό σχολιασμό απόφαση, ενισχύεται η τελευταία νομολογιακή τάση του Δικαστηρίου να μην υπερκεράζει τον Χάρτη, αλλά να προσφεύγει και στις δύο βασικές πηγές δικαίου.

IV. Στη διεκκυστική της απαγόρευσης διακρίσεων λόγω ηλικίας κατά την πρόσβαση στην εργασία και της προστασίας του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία στην αυτοδιάθεση

Υπό το πρίσμα των δύο ανωτέρω ερμηνευτικών εργαλείων, ο δικαστής εξετάζει στην επίμαχη υπόθεση αν το τεθέν ηλικιακό όριο για την πρόσληψη προσωπικού βοηθού ατόμου με αναπηρία συνάδει με το άρθρο 2 παρ. 5 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ. Ειδικότερα, το Δικαστήριο, προβαίνοντας σε μια προσεκτική στάθμιση των συγκρουόμενων συμφερόντων, ορθώς λαμβάνει υπόψη του την ιδιαίτερη φύση της επίμαχης επαγγελματικής θέσης του προσωπικού βοηθού, που δεν φέρει έναν αμιγώς επαγγελματικό χαρακτήρα, αλλά εισδύει στην ιδιωτική σφαίρα του ατόμου με αναπηρία. Εν προκειμένω, το άτομο με αναπηρία, η Α., θα χρειαστεί την προσωπική βοήθη να τη συνοδεύει σε όλους τους τομείς της καθημερινής κοινωνικής της ζωής, μεταξύ των οποίων και στους ιδιωτικούς και στους προσωπικούς τομείς της²⁰, ήτοι πρόκειται για ένα άτομο με το οποίο η αποδέκτης των υπηρεσιών θα μοιράζεται την καθημερινή ζωή της. Δεδομένου ότι το άτομο με αναπηρία πρέπει να είναι σε θέση να διαμορφώνει τη ζωή του βάσει των θεμιτών επιθυμιών του, όπως τα κριτήρια επιλογής του προσωπικού του βοηθού και την ενεργό συμμετοχή του στη διαδικασία πρόσληψης του εν λόγω βοηθού²¹, το Δικαστήριο ευλόγως πρόταξε την προστασία του δικαιώματος στην αυτονομία του ατόμου με αναπηρία έναντι της απαγόρευσης διακρίσεων λόγω ηλικίας,

¹⁴. Αξίζει να παρατηρηθεί ότι κοινός παρονομαστής των ανωτέρω αποφάσεων ήταν η μη συμπερίληψη του Χάρτη στα προδικαστικά ερωτήματα που ετίθεντο. Από την άλλη, όμως, ούτε το Δικαστήριο προσέφυγε στις διατάξεις του Χάρτη αυτεπάγγελα ή *a fortiori*.

¹⁵. D. FERRI, *The Unorthodox Relationship between the EU Charter of Fundamental Rights, the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Secondary Rights in the Court of Justice Case Law on Disability Discrimination*, ό.π., σσ. 275-305 (σ. 287).

¹⁶. *Ibid.*

¹⁷. ΔΕΕ C-312/11, *Επιτροπή/Ιταλία*, 04.07.2013, ECLI:EU:C:2013:446, ΔΕΕ C-270/16, *Ruiz Conejero*, 18.01.2018, ECLI:EU:C:2017:788, ΔΕΕ C-397/18, *Nobel Plastiques Ibérica*, 11.09.2019, ECLI:EU:C:2019:703, ΔΕΕ C-354/13, *FOA*, 18.12.2014, ECLI: EU:C:2014:2463, ΔΕΕ C-395/15, *Daouidi*, 01.12.2016, ECLI: EU:C:2016:917.

¹⁸. Ε. ΣΑΧΠΕΚΙΔΟΥ, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, 3η έκδ., εκδ. Σάκκουλα, 2021, σ. 514.

¹⁹. ΔΕΕ C-824/19, *Komisia za zashtita ot diskriminatsia*, 21.10.2021, ECLI:EU:C:2021:862, ΔΕΕ C-406/15, *Milkova*, 09.03.2017, ECLI:EU:C:2017:198, ΔΕΕ C-356/12, *Glatzel*, 22.05.2014, ECLI:EU:C:2014:350.

²⁰. Σκ. 64 της σχολιαζόμενης απόφασης.

²¹. *Ibid.*, σκ. 59.

κάνοντας δεκτό ότι η προσωπική βοήθεια είναι απαραίτητη για την προώθηση της εγγενούς αξιοπρέπειας των ατόμων με αναπηρία και επιδρά στην πλήρη ένταξη των ατόμων αυτών στην κοινωνία. Με τον τρόπο αυτό, η δικαιοδοτική πλάστιγγα έγειρε προς την επίρρωση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, και δη του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση και της συμμετοχής αυτών στην κοινωνία, έναντι της απαγόρευσης διακρίσεων λόγω ηλικίας κατά την πρόσληψη.

V. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Οι εντατικές και πολυάριθμες προσπάθειες της ΕΕ να προστατεύσει τα άτομα με αναπηρία έχουν απολήξει στη διαμόρφωση ενός πολυεπίπεδου κανονιστικού πλέγματος. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο, για να εξασφαλίσει την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ, χάραξε το πλαίσιο μιας ενδιαφέρουσας και ανορθόδοξης σχέσης μεταξύ του Χάρτη και της Σύμβασης, που διαρκώς εξελίσσεται. Με αυτή τη φαρέτρα του, το Δικαστήριο διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην επέκταση του προστατευτικού πλαισίου των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Ιδίως με την υπό σχολιασμό απόφαση, αδιαμφισβήτητα, συντελείται ένα ακόμα βήμα προς την αποσόβηση του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία, την επίρρωση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης και την ισοσκέλιση των ευκαιριών όλων των ατόμων στη διαμόρφωση των συνθηκών διαβίωσής τους ανεξάρτητα και αυτόνομα, ούτως βαδίζοντας σταθερά προς έναν πιο συμπεριληπτικό κόσμο.